

впливають на її формування в процесі професійного навчання у ВНЗ, на нашу думку, безумовно, сприятиме підвищенню рівня соціально-психологічної підготовки та професіоналізму сучасних правоохоронців, а згодом – змінить на краще їх статус та якість правоохоронних послуг.

Література

1. Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива / В.А. Сухомлинский. – М., 1981.

ГНАТЕНКО С.А.

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ СТУДЕНТІВ

Ефективність вирішення питань формування громадянськості студентів вищих навчальних закладів зумовлена навчально-виховним процесом, його змістом, характером, способами організації, формами й методами впливу на свідомість та поведінку особистості. Саме тому видається доцільним вивчення тих умов, які супроводжують зазначений процес, спрямовують, стимулюють, збагачують та активізують його основні параметри.

Актуальним на сьогодні є усвідомлення важливості організаційного забезпечення процесу виховання громадянськості студентів у вищій школі, адже, надаючи навчально-виховному процесу спрямованості на зміцнення та поширення у студентському середовищі громадянських цінностей, вища школа тим самим визначає їх місце та роль у житті молоді, посилює увагу до становлення громадянської свідомості, почуттів, позицій, орієнтацій та ідеалів.

Мета статті – розкрити результати письмового та усного опитування викладачів і студентів, запропонувати анкету для визначення організаційного забезпечення зазначеного процесу, проаналізувати плани організаційно-виховних заходів, які проводяться у вищій школі.

У літературі висвітлено такі питання: гуманізація й гуманітаризація освіти (С. Гончаренко, Ю. Мальований); індикатори та показники громадянського самовизначення особистості (О. Киричук); роль ціннісних орієнтирів у формуванні державотворчих устремлінь молоді (І. Бондаренко, П. Давидов); динаміка ціннісних орієнтацій студентів у сфері життєдіяльності (В. Анненков, М. Вієвська, Л. Савченко); формування нового українського громадянина (С. Завадська); особистість в освітній системі (В. Кремень); теоретико-технологічні засади особистісно орієнтованого виховання (І. Бех, А. Бойко, В. Бутенко, О. Сухомлинська); демократичні цінності у процесі становлення громадянина (І. Тараненко); особливості формування національної самосвідомості та ідеалів студентів (Т. Курята, О. Кущенко); виховання громадянськості на ідеях української державності (Н. Косарева).

У структурі вищої школи існують широкі можливості впливу на громадянську свідомість студентів. Ці можливості пов'язані з навчально-виховним процесом, а значить, зі змістом того досвіду, який може бути переданий на рівні відповідних знань, понять, уявлень. Крім того, вища школа є не лише джерелом громадянської освіти, а й потужним чинником розвитку громадянської активності студентів, який покликаний створити необхідні передумови для функціонування громадянських цінностей та їх упровадження в повсякденному житті. Виходячи з такого розуміння ролі та можливостей навчально-виховного процесу вищої школи, у нашому дослідженні ми прагнули проаналізувати сучасну практику виховання громадянськості

студентів. У зв'язку із цим під час констатувального експерименту було отримано дані, які уможливили відповіді на такі питання:

- спосіб вирішення питань виховання громадянськості студентів у вищих навчальних закладах;
- використання інформаційних можливостей вищої школи у вихованні громадянськості студентів;
- організаційне забезпечення процесу виховання громадянськості студентів.

Вища школа покликана готувати студентів, які б усвідомлювали сутність соціально-економічних процесів, закономірності функціонування громадянських цінностей, а також уміли вирішувати складні проблеми повсякденного життя, професійної діяльності тощо. Отже, активна життєва і громадянська позиція має стати характерною ознакою випускника сучасної вищої школи.

Для набуття студентами вищих навчальних закладів досвіду громадянської діяльності, оволодіння необхідними способами розв'язання проблемних питань та ситуацій, які виникають у системі громадянських відносин, потрібні організаційні рішення та дії викладачів, спрямовані на те, щоб надати своєчасну допомогу студентам, підказати їм правильні кроки в напрямі громадянської саморегуляції та самоствердження. Вища школа покликана бути організаційно дієвою, спроможною залучати студентів до різних форм і способів вияву громадянської активності.

Під час констатувального експерименту ми намагалися отримати відповідь на питання, пов'язані з оцінкою стану організаційного забезпечення процесу виховання громадянськості студентів. З цією метою ми провели письмове та усне опитування викладачів і студентів, розробили анкету для визначення організаційного забезпечення зазначеного процесу, проаналізували плани організаційно-виховних заходів, які проводяться у вищій школі.

Отримані дані дають підстави стверджувати, що переважна більшість викладачів (98,4%) надає важливого значення громадянській активності студентів. На їх думку, громадянська активність є суттєвою ознакою сучасної високоосвіченої людини, позитивно впливає на професійну діяльність, стимулює особистість до прийняття відповідальних рішень не лише у сфері виробництва, але й відносин між людьми, під час навчання, спілкування, творчості.

Проте громадянська активність студентів ще перебуває в стані розвитку, зміцнення, набуття цілісного й свідомого матеріалу. Як підтверджують дані анкетування, 53,1% викладачів розуміє важливість цього процесу й тому вважає доцільною організаційну допомогу під час участі студентів у громадянській діяльності. Вони зазначають:

“Студенти потенційно спроможні виявляти громадянську активність, але їм бракує ще відповідних умінь і навичок. Саме тому організаційна допомога у цей період особливо потрібна з боку викладачів” (Олег С.);

“У більшості студентів ще немає зазначеного досвіду, тому важливими є своєчасні поради та рекомендації з боку викладачів щодо питань організації громадянської діяльності” (Лариса С.).

Водночас 46,9% опитаних нами викладачів вважають, що надання студентам зазначеної допомоги зайве, мотивуючи свій висновок тим, що студенти вже достатньо дорослі, щоб опікувати їх з таких питань. На їх думку, у студентському віці людина здатна самотійно визначатися щодо взаємодії з іншими людьми та втілювати в життя накреслені плани, програми тощо. При цьому організаційна допомога

під час участі студентів у громадянській діяльності може лише завадити вияву особистісної активності.

Можна констатувати, що серед викладачів існують суперечливі погляди щодо необхідності надання студентам організаційної допомоги, пов'язаної з вирішенням питань громадянського змісту. Пояснити це можна тим, що сутність цього явища усвідомлюється по-різному. Одні викладачі розуміють організаційну допомогу як пряме втручання у процес вияву громадянської активності студентів, інші – вважають, що організаційний вплив має лише супроводжувати дії студентів, стимулювати й підтримувати їх ініціативу та творчість. Так, близько 64,0% викладачів мають ще недостатньо визначені погляди на організаційну допомогу, і лише 36% мають виважену позицію щодо сутності та змісту організаційного забезпечення підготовки студентів до громадянської діяльності.

Участь студентської молоді у громадянському житті відбувається по-різному. В умовах практики можна спостерігати, що студенти різними способами виявляють свою громадянську активність. У своїй організаційній діяльності викладачі покликані враховувати існуючі тенденції розвитку громадянської активності студентів.

Як свідчать результати проведеного нами дослідження, 73,4% викладачів акцентують увагу на розвитку комунікативних способів громадянської активності студентів, 18,8% викладачів наголошують на ролі та значенні розвитку пізнавальних способів, і лише 7,8% опитаних розуміють важливість розвитку креативних способів вирішення питань громадянського змісту.

Пояснюючи своє бачення способу громадянської активності, викладачі зазначають:

“Велика частина студентів виявляє свою громадянську активність на основі спілкування, співпереживання з іншими. Вони не залишаються пасивними і саме через комунікативні способи засвідчують свою причетність до громадянських цінностей” (Сергій Я.);

“Я переконана, що серед студентів є ті, що схильні до креативних дій, творчого вирішення питань громадянського життя. Це активні й цілеспрямовані особистості, які мають значну енергію й бажання щось змінювати, збагачувати, привносити в існуючу практику громадянських відносин” (Катерина Ю.).

Для вирішення питань організаційного змісту у вищій школі важливо використовувати відповідні форми роботи. Нам вдалося з'ясувати, яким організаційно-виховним формам розвитку громадянської активності студентів віддають перевагу викладачі (див. табл.).

Таблиця

Організаційно-виховні форми розвитку громадянської активності студентів, яким віддають перевагу викладачі (за даними констатувального експерименту)

№ з/п	Організаційно-виховні форми розвитку громадянської активності студентів	Кількісні показники	
		абс.	%
1	Лекції	39	60,9
2	Бесіди	31	48,4
3	Тематичні вечори	25	39,0
4	Кураторські години	23	35,9
5	Круглі столи	18	28,1
6	Читацькі конференції	12	18,7

Продовження табл.

№ з/п	Організаційно-виховні форми розвитку громадянської активності студентів	Кількісні показники	
		абс.	%
7	Диспути	10	15,6
8	Художньо-творчі виставки	9	14,0
9	Конкурси, змагання	9	14,0
10	Засідання студентського клубу	8	12,5
11	Зустрічі з відомими людьми	6	9,3
12	Шефська допомога	5	7,8
13	Діяльність волонтерів	5	7,8
14	Наукові конференції	4	6,2
15	Участь у самоврядуванні	3	4,6

Виявляється, що викладачі не одностайні в питанні й віддають перевагу організаційно-виховній формі розвитку громадянської активності студентів. Одні форми організаційно-виховної роботи добре відомі викладачам, інші – менше представлені в їх пізнавальному досвіді. Це зумовлено тим, що значна частина викладачів не має відповідної педагогічної освіти й тому не володіє достатніми знаннями, що стосуються організаційно-педагогічного забезпечення процесу громадянського виховання студентів. Свою інформованість з цих питань викладачі пояснюють таким чином:

“Мені відомо чимало цікавих й ефективних форм організаційно-виховної роботи зі студентами. Маючи професійно-педагогічну освіту, я спираюся на ці знання з метою організації громадянської діяльності студентів” (Володимир Р.);

“На жаль, у мене немає педагогічної освіти. Це ускладнює мою організаційно-виховну роботу зі студентами” (Марія К.).

Нами було з’ясовано, що в існуючій практиці розвитку громадянської активності студентів 45,3% викладачів віддають перевагу словесним формам організаційно-виховної роботи, 28,1% викладачів використовують наочні форми, 26,6% опитаних підтримують упровадження практичних форм залучення студентів до громадянського життя. За таких обставин студенти не набувають необхідного їм досвіду громадянської активності, яка переважно залишається на рівні спостереження та пізнання громадянських цінностей. Це спричинює певні суперечності в системі громадянського виховання студентів, не сприяє розвитку в них необхідного практичного досвіду.

За даними опитування викладачів вищої школи, 75,0% із них не вважає свою організаційно-виховну роботу зі студентами ефективною. І лише 14,0% з-поміж тих, хто брав участь у констатувальному експерименті, зазначають, що їм вдається досягти позитивних результатів у розвитку громадянської активності студентів; 11,0% викладачів не змогли дати відповіді на це питання. Найбільшою проблемою для викладачів залишається організація громадянського виховання студентів під час навчальних занять. На цьому наголошує 72,0% опитаних нами викладачів. Лише 28,0% працівників вищої школи вдається ефективно використовувати організаційно-виховні можливості навчальних занять.

На жаль, 67,1% констатує, що не бере безпосередньої участі в організації позанавчальних заходів з метою громадянського виховання студентів. При цьому переважна більшість викладачів визнає, що клубна робота з метою стимулювання громадянської активності студентської молоді має важливе значення. На їх думку, в умовах клубної роботи студенти отримують широкі можливості самореалізації,

виявляючи при цьому особистісне ставлення до громадянських цінностей, реалізуючи різні способи їх освоєння та використання на практиці.

Проведене нами дослідження підтвердило, що 90,6% викладачів вищої школи відчують потребу в отриманні методичної допомоги з питань організаційного забезпечення процесу виховання громадянськості студентів. Не потребують допомоги 7,8% викладачів, а 1,6% не змогли визначитися з цього питання. Як засвідчили отримані нами дані, сучасна практика вирішення організаційно-виховних питань перебуває на етапі оновлення та модернізації. Саме тому у вищій школі потрібними є дії, пов'язані з удосконаленням методичної роботи та підвищенням організаційно-педагогічної майстерності викладачів.

Пропозиції щодо поліпшення організаційного впливу на виховання громадянської свідомості та поведінки студентів, висловлені опитаними викладачами, можна звести до таких: визначити на програмно-цільовому рівні зміст та основні напрями розвитку громадянської активності студентів; розробити методичні рекомендації викладачам вищої школи щодо використання організаційно-виховних форм роботи зі студентами, спрямованими на розвиток та стимулювання громадянської активності; ширше використовувати з метою організаційного забезпечення громадянського виховання освітньо-виховні можливості навчальної, позанавчальної та клубної роботи; створити інформаційний банк даних про педагогічний досвід з питань організації громадянського виховання студентів вищих навчальних закладів.

Отже, аналіз сучасної практики громадянського виховання дає змогу зробити висновок, що його організаційне забезпечення стикається з низкою труднощів. Вони пов'язані з тим, що в умовах вищої школи вирішення організаційно-виховних питань ще не набуло системного й послідовного характеру. Багато викладачів відчуває певні труднощі у визначенні того, що саме потрібно розвивати у студентів, щоб посилити їх громадянську активність, в якій формі це потрібно робити. Дослідження засвідчило необхідність надання викладачам вищої школи методичної допомоги у вигляді рекомендацій, які б сприяли ефективному вирішенню питань організаційно-виховного змісту.

Таким чином, у системі вищої школи існують широкі можливості успішного вирішення завдань виховання громадянськості студентів. В умовах вищої освіти студенти можуть отримати потрібний обсяг знань, умінь та навичок, що забезпечують освоєння громадянських цінностей, а також долучитися до активних форм роботи, які дають їм змогу висловити своє ставлення до тих процесів, що відбуваються в сучасному громадянському житті.

Висновки. На сьогодні у вихованні громадянськості студентів низка важливих питань інформаційного та організаційного змісту досі залишається недостатньо опрацьованою. У зв'язку із цим виникає потреба у внесенні таких змін та доповнень, які б забезпечили програмно-цільовий характер вирішення питань виховання громадянськості студентів, ефективне використання інформаційних можливостей вищої школи, а також організаційного забезпечення вказаного процесу.

Отже, однією з особливостей громадянського виховання студентів є необхідність активного залучення їх до ефективних форм і способів громадянської самореалізації. Як засвідчили отримані в ході дослідження дані, громадянська активність студентів ще не має належної організаційної підтримки з боку викладачів. Це зумовлює необхідність внесення якісних змін та доповнень у систему педагогічного забезпечення вказаного процесу, надання йому цілеспрямованого, послідовного й ефективного характеру.

Література

1. Актуальні проблеми становлення і розвитку національної школи / ред. група: Г.С. Дегтярьов, Є.І. Сявавко, М.С. Якубовська. – К. : Хрещатик, 1992. – 109 с.
2. Головка М.В. Особливості організації та вдосконалення системи навчання в умовах Болонського процесу / М.В. Головка // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – 2006. – № 43. – С. 7–11.
3. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття) // Збірник державних документів, що регламентують роботу закладів освіти України / укл. С.Г. Мельничук. – Кіровоград, 2004. – С. 7–30.
4. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Шлях освіти. – 2000. – № 3. – С. 7–13.
5. Національна доктрина розвитку освіти // Збірник державних документів, що регламентують роботу закладів освіти України / укл. С.Г. Мельничук. – Кіровоград, 2004. – С. 120–133.
6. Програма розвитку виховання в системі освіти України на 2003–2012 роки // Національна програма виховання дітей і молоді в Україні: стан та перспективи. – Херсон, 2003. – С. 2–23.
7. Стаднік Л. Виховання громадянської зрілості // Професійно-технічна освіта. – 2001. – № 3. – С. 10–12.

ГНІЗДІЛОВА О.А.

НАУКОВА ШКОЛА А.І. ЗІЛЬБЕРШТЕЙНА: МИНУЛЕ Й СУЧАСНІСТЬ

Реалії сьогодення, процес оновлення змісту, форм і методів організації вищої педагогічної освіти потребують удосконалення системи професійної підготовки науково-педагогічних кадрів та актуалізують проблему ретроспективного осмислення становлення й розвитку системи підготовки фахівців у наукових школах України, що сприятиме виваженням підходам до вироблення сучасних освітніх концепцій. Крім того, минулий педагогічний досвід потребує узагальнення, критичного аналізу в контексті нових соціальних, культурних та ідеологічних реалій.

Слід ученого в історії залежить від того, наскільки його погляди актуальні, здатні служити наступним поколінням. Велику кількість ідей залишив у спадок Андрій Ілліч Зільберштейн – талановитий педагог, визнаний у науці авторитет, професор та завідувач кафедри педагогіки Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди (1939–1978 рр.).

Мета статті – висвітлити особистий внесок талановитого педагога, професора А.І. Зільберштейна в розбудову системи підготовки науково-педагогічних кадрів в Україні.

Базовою структурою для розгортання багатоаспектної підготовки науково-педагогічних кадрів і постійного відтворення поколінь учених була впродовж багатьох років наукова школа А.І. Зільберштейна, що існувала при кафедрі педагогіки Харківського державного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Своєю відданістю професії, наполегливою працею, життєдайною енергією та оптимізмом він впливав на долі багатьох людей, спрямовував їх на наукову творчість. Важливою функцією наукової школи А.І. Зільберштейна була турбота про наукову зміну, про підготовку висококваліфікованих дослідників. Під керівництвом А.І. Зільберштейна підготовлено й успішно захищено 26 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Характерною ознакою зазначених досліджень є те, що виконувалися вони в контексті вимог часу, чутливо реагували на його потреби. Тематика виконаних під його керівництвом досліджень стосувалася реалізації ідеї наочного та проблемного навчання, зорієнтована в основному на питання активізації й управління пізнавальною діяльністю учнів.